

PROSTORSKA IN KRAJINSKA ARHEOLOGIJA

- arheologija je prostor najprej obravnavala kot nujen, kot podlago
- prostor ni samo ambient, ampak medij, preko katerega se nekaj sporoča (simbolno ali ideološko)
- vsako spreminjanje pokrajine nam pusti neko sporočilo – polja
- prostor je lahko tudi arena, kjer se sporoča politično moč – gradovi, utrdbe
- nastaja skozi čas in ni nikoli zaključen
- arheologija ne more govoriti o prostoru ampak o krajih, kjer se prostor in čas povezujeta
- prostorska in krajinska arheologija se kaže kot splošno sprejeto dejstvo

- arheologija je kompenzacija različnih znanj
- prostor kot eno od znanj se pojavlja že od samega začetka preučevanja
- antikvarij → kartografija (starejše od tipologij)
 - o sama kartografija pa s topografijo - namenska ekskurzija z namenom natančnih preučevanj ostalin
 - ta pa z opisom in interpretacijo spomenikov
- druga linija konceptiranja prostora prihaja iz slikarstva – od renesanse slikanje starih pokrajin, pokrajin s spomeniki
- Flavij Biond (1392-1463)
- Leon Battista Alberti (1404-1472)
 - o Topografija spomenikov
 - o Geografsko kartiranje
 - o Analitično opazovanje ostalin
 - o Roma illustrata
 - o Roma triumphos
 - o Italia instaurata
 - o Naredil topografijo / karti Rima
- Bellarmando, Del Volpoio – karta Lacija
- pomembno, da se je lahko številne spomenike dalo umestiti v zgodovino
- težava je nastala tam, kjer ni bilo rimske oblasti – začeli so razvijati tehniko, ki je vključevala prostor
- v srednji in S Evropi »Landeskunde« - domoznanstvo
- William Camden (1551-1623)
 - o avtor Britania 1586
 - o ideja regionalne historične zgodovine
 - o teza: prava enota opazovanja je regija - grofije (historične enote)
 - o preučeval topografijo, toponomastiko, onomastiko in geografijo
 - o regije so si različne in so si v nekaterih elementih enake
 - o opazovanje spomenika v prostoru – zahteva natančno empirično dokumentiranje
- Ole Worm Verelius (1588)
 - o Ena prvih krajinskih študij v arheologiji – rekonstrukcija socialne krajine
- številne domoznanske študije so narejene iz patriotskih razlogov
- domoznanstvo – druge vede – ideja prostora; pokazatelj dolgotrajnih procesov – sil v okolju, ki so se mu morale podrežati najdbe in ljudje v okolju
- različne šole so se razvijale na različnih osnovah
- sredi 19.st. pomemben korak ved – definicija geografije kot znanstvene vede
- prej premalo jasna in raziskana veda, šele ko postane znanstvena disciplina, ima arheologija orodja za raziskavo prostora

- Alexander von Humboldt (1769-1859)
- Karl Ritter (1779-1859)
- deskriptivna veda – prava znanstvena veda ob spoznavanju potrebe ugotavljanja in razlaganja vzročno-posledičnih razmerij v obravnavanih pojavih
- zanimalo predvsem geografijo kot *vedo o človeku* in ne vedo o prostoru
 - o opisi pojavov – stvari; humanistična nota
- v jeziku opisovanja se odražajo subjektivni pogledi
 - o kako naj se neka pokrajina obravnava, razume,... (lahko prehodni prelazi, namočena in plodna ravnica...)
- geografija je odnos med človekom in okoljem
 - o je ena najbolj splošnih ved
 - o združuje naravno in humanistično plat znanja
- problem med človekom in okoljem
 - o združenje naravo- in družboslovnih elementov, podobno kot antropologija (človek s prostorom počne več kot npr. rastlina - počne s kulturo)
- Humboldt
 - o kozmos – celovit sistem okolja in človeka, ki biva v njem
 - organska celota, zaključen sistem z medsebojnimi zvezami, ki vodijo do vzročno-posledičnih razmerij
 - o tendenca, zmožnosti prostora za preživetje / bivanje človeka v njem
 - o kapacitete pokrajine (Humboldt v preindustrijskem času) = *fätigkeit*
 - o univerzalni sklepi
 - reke pomenijo meje za regionalizacijo
 - z nadmorsko višino pada koncentracija prebivalstva
 - v S Evropi so večinoma kmetije na puhlici
 - o prostor opisujemo z možnostjo bivanja v njem
 - o človek lahko pod določenimi pogoji prilagaja okolje / prostor sebi
 - o vsako človeško bitje (nenačrtno) spreminja prostor = *geografski determinizem*
 - prostor definira zgodovinski razvoj
 - temeljil je še na renesančnih modelih
 - vsi ljudje morajo enako upoštevati zakon okolja
 - vsi so mu enako podrejeni
 - o človek okolje spreminja ali pa se seli v drugo, bolj primerno za kulturni razvoj
- Ritter
 - o v marsičem presega Humboldta, ker je skušal podati celovito filozofijo geografije
 - opazovanje sveta kot celoto, ki združuje dušo in telo
 - o hkrati je smoter sveta s človekovega vidika razlagal teološko
 - stvar razlagamo z njenim smotrom
 - o teološkost vpelje v geografijo
 - o zemlja = hiša izobraževanja
 - o naše bivanje v svetu = učenje sveta
 - o geografija je zato, da se ljudje naučijo, kako se biva v svetu
 - o zemlja je smoter kultiviranja človeštva
 - o zgodovina poteka po vplivih narave na razvoj kulture (gl. nova arheologija)
 - o človek je sekundarna spremenljivka, zgodovina ni samo opis, pomeni spoznavanje preteklosti in samega sebe v sedanjosti

- o pravo gibalno sveta ni v tem, da okolje determinantno deluje na zgodovino, ampak v tem, da imajo vse stvari na svetu svoj smoter
- o pravo znanstveno spoznanje je možno, ko razumemo smoter vseh stvari
- o pravo spoznanje ni dano vsem ljudem / ljudstvom, ampak samo tistim, ki imajo dovolj razvito kulturo
- o ko spoznamo smoter stvari, smo sposobni te stvari obrniti sebi v prid – preseganje omejitev geografske determinante
- oba sta geografijo razumela historično in interdisciplinirano
- Curtius
 - o Geografski pogoji grške antike 1873
 - o Temelji na Ritterjevih idealih geografije
 - o Ritter tedaj eden izmed najbolj znanih znanstvenikov svojega časa
- Ratzel (1844-1904)
 - o Pripelje prejšnje ideje do viška
 - o Izjemen vpliv na arheološko opisovanje preteklosti
 - o Humboldt – antropogeografija – po Ratzlu del biogeografije (fizio-, zoo-, antropogeografija)
 - o 1882 Ratzel: *Antropogeographie*
 - o 1885/88 – »Svetovni leksikon etnologije«
 - o biogeografija: izhodišče vede je empirično, izhaja iz opazovanja, iz podatkov številnih spoznanj – univerzalna načela
 - o zaveda se problema geografskega determinizma – če je okolje tako brutalno diktatorsko, da se mu moramo vedno podrežati.
 - Kje je tukaj Bog? Če je okolje tako brutalno, zakaj kultura, umetnost...?
 - o Ker ima človek svobodno voljo, bog je pa itak poseben status
 - o Tudi okolje je spremenljivo, ljudje ne odreagirajo vedno na enako na enake vplive iz okolja
 - o Notranja sila nacije: pelje neke stvari naprej, neodvisno od okolja
 - o Herderjeva teorija naroda: notranja substanca *Volksgeist* – ne le vsota posameznikov, ampak svoja nova kvaliteta – nova struktura, katere cement predstavlja *Volksgeist*
 - o *Volksgeist* je notranja sila kolektive / naroda – ekspanzionistična; okolje in *volksgeists* sta spremenljivki pri njem
 - o Ratzelov koncept je naprednejši, a je še ujet v geografske determinante, čeravno se zaveda težav le-teh - ne da se vsega razložiti z delovanjem okolja
 - Adaptacija na okolje
 - Delovanje *Volksgeist*- karta razprostranjenosti iz geog v arheologijo, ena prvih zaslug za arheologijo
 - o Geografska in nacionalna zgodovina
 - o Ratzelov koncept pomemben za nacionalne šole
 - o 1935/6 – Slovenija: Geografski oris (Melik)
 - Melik napiše geografsko prazgodovino, 1942 Mostiščarji, barje,.. -paleolitska geografija
 - Dežman izkopaval na barju
 - Ložar poskušal razložiti bolj zgodovino, Melik bolj geografijo – delovanje okolja in človeka kot dveh sozvočnih linij delovanja
 - o Ratzel: metodološko-geografska; politična – išče skupna imenovalce nemštva – element za prodor v *olksgeist*

- o Objave 10 let po združenju Nemčije pod prusko krono – so iskali skupne imenovalce, cement pa nacija

FRANCOSKA ŠOLA

- vodilni je Paul Vidal de la Blanche (1845-1918)
 - o uporabljal izraz geografsko življenje v socialnih terminih
 - o skušal razrešiti problem geografskega determinizma
 - o Rim je prvi velik ekološki imperialist – vladal v različnih klimatskih pasovih
- okolje res vpliva na zgodovino, vendar ne ponuja samo eno možnost, ponuja neke meje, človek izbira možnost – posibilizem
 - o Ratzel – politična država je vrh razvoja – postane subjekt geografije
- najvišja civilizacija
 - o možna akumulacija znanja, izkušenj o tem, kako se živi, v nekem okolju
- civilizacijo potiska naprej možnost distribucije znanja
- uporablja drugačne kategorije opazovanja: okolje, regija, način življenja, krajina
 - o regija – teritorialna enota, ki jo zaznamuje družbeni in zgodovinski razvoj, presega naravne meje, močno vpliva na ljudi v njej, vsaj v tem smislu, da jim daje regionalno identiteto; ni samo fizična geografska kategorija
 - o način življenja – ni samo reakcija na pogoje, ki jih diktira okolje ljudem, ki to živijo, in tisti, ki to opazujejo – zgodovinska in duhovna kategorija
 - o kulturna krajina – je posledica različnega načina življenja
- najpomembnejše delo: *Tablon de la geographie de la Francei* 1903
 - o moč francije je v njenih izkušnjah, v pestrosti regij, način življenja in so si komplementarni
 - o po njem: tak nastanek je samo ena od možnosti
 - o uspešen pri zgodovini in pri arheologih po 2.sv.vojni
- strukturalna zgodovina – francoz Fernand Brandel (Sredozemlje v 16.st.)
 - o (začetnik *Annales*)
- zgodovina linearno poteka – to drži samo za del – ne delujejo vsi dejavniki na enak način in enako močno, okolje deluje tako, da ustvarja dolgotrajno zgodovino
- delitev: dolgotrajna, srednjedolga in kratkotrajna zgodovina
- angleška arheologija v 20.st. odkrila Vidal de la Blanche in Brandela
- američanka Ellen Churcill Semple (1863-1932)
- v začetku povzema Ratzla
- Geografija Sredozemlja in njeno ? do antične zgodovine – zakaj je antično Sredozemlje zibelka civilizacije in ne nek drug prostor? – zato ker je heterogeno, ker ni podobno velikega prostora, ki bi združeval toliko ekoloških con
- Prav zaradi heterogenosti je zgodovinska dinamika večja
- Večja je heterogenost, večja je potrebna po sodelovanju
- Hefler: *Die Geographie, ihre Geschichte, Ihre swun und ihre Methode*
 - o Poselitev – najbolj neposreden način proučevanja geografije
 - Zgodovinska kategorija = sinteza kulturnih in naravnih elementov
 - o Način življenja
 - o Okolje in zgodovina nista v determinističnem odnosu

- Altlandschaftsforschungen – študij starih krajev
 - o Prva arheološko šola, ki je uveljavila antropološko geografsko arheologijo
- ena od treh smeri, ki so se poimenovala poselitvena, naselbinska, pokrajinska
 - o Siedlungsarchaeologie – uporabljal G. Kossina
- podobne nastajale tudi drugje po Evropi – v Britaniji
- v Sloveniji pred 2.sv.vojno pri geografih – arheologija ni bila sposobna razviti, tradicija bolj zgodovinsko usmerjena

- Nemška regionalna arheologija
- ena od raziskovalnih tem – nastanek kulturne krajine
- pokrajine - urbane, kulturne (podeželje) , naravne (glavni element so naravni) (koncept nastane, ko postanejo ogroženi)
- regionalna geografija se razvije iz domoznanstva (od renesanse)
- imajo historičen pogled – morali so upoštevati arheološke podatke
- posegali so na področje arheologije in ji odprli nove možnosti
- izraz nastal v 20-ih letih 20.st. – Gradmann in Schlüter
 - o pokrajina, ki so nastajale od neolitika do merovinškega obdobja
- izraz nastal kot posledica induktivnosti
- nove krajine – od visokega srednjega veka dalje
- stare krajine – v deželah, ki niso poznale Rim
- opazil je, da je merovinško obdobje tista prelomnica, ko lahko govorimo o novi krajini
- ponudil prvi celovito sintezo prazgodovinske poselitve v Evropi (konec 19.st.)
- avtor teorije stepske krajine – pri svojih študijah skušal pokazati prehod iz ledene dobe
- povsod, kjer se je pojavilo najzgodnejše kmetijstvo, je bila stepska flora
- predlaga, da so prvi poljedelci kolonizatorji poseljevali gola področja, četudi niso bila donosna, gozd pa je imel zaviralno vlogo
- ta dokaz, da se stepski tipi ujemajo z določeno geografsko strukturo (jurski skladi)
- pravi, da se to kaže vse do Merovingov – z njimi pride doba, ki se ne ozira na to (v J Evropi – antična civilizacija)
- važni so predvsem vodilni rastlinski tipi
- to teorijo je razvijal do 2.sv.vojne
- Schülter dokazal, da Gradmannova študija drži na področju Prosije
 - o G&S v stari krajini niso imeli sredstev in moči, da bi krčili gozdove, šele z nemškim viteškim redom se to spremeni
- Ernest Wahle – poselitev Nemčije v rimskem obdobju glede na njeno možnost
- Ne gre za dejanske kapacitete neke skupnosti, odločilni so družbeni odnosi – sodelovanje, solidarnost
- Gradmann je vztrajal na arheoloških kartah in nato šele karte vegetacijskih pogojev
- Predpostavljala zelo počasi razvijajočo se družbo – nasprotovali arheologi – ne sme se kar tako enačiti obdobje od neolitika do zgodnjega srednjega veka
- Wahle – številne arheološke šole so se motile o arheoloških kartah – bele lise na kartah so posledica neznanja in ne, da tam arheologije ni
- pri krajini moramo upoštevati bronastodobo
- železnodobna je čisto sposobna kolonizirati, to so počeli – stvar je v prepoznavanju
- od neolitika dalje postopen porast najdišč
- v KŽG pravi demografski bum
- v Skandinaviji krčenje gozdov
- naselbine v Fe dobi najdejo v različnih vegetacijskih enotah

- uporablja izraz prazgodovinska antropogeografija – glavna naloga je poselitev
- razprostranjenost & narava poselitve – glavni temi (altlands...)
 - o kakšna je logika narave poselitve
- on iz antropogeografije črpa kar potrebuje

- siedlungsarchaeologie

- SIEDLUNGSARCHAEOLOGIE – glavni je Schuckhartt?
- vsi ljudje kaj naselbine je ali ni
- proučevanje samega naselja – to je nekaj kar je skupno nam in njim
 - o s tem smo veliko bolj naravni
- v naseljih lahko pričakujemo veliko različnih vrst vedenja
 - o vojaško (zidovi, stolpi,..)
 - o religiozni (javni kult,...)
 - o moda
 - o delitev na javno in privatno
- zato je najbolj informativni

- Kiekebusch (1870-1935)
- vodil najboljše raziskave v Evropi
- definicije poselitvene arheologije – postavi konceptne metode arheologije
- naši sklepim morajo biti kulturnozgodovinski – to vrača nazaj v arheologijo
- arheologija počne
 - o rekonstruira nekdanjo poselitev in naselja
 - o interpretira druge arheološke ostanke v neko sintetično podobo preteklosti
- zato siedlungsarchaeologie uporablja
 - o proučevanje prostora (primarni elementi v primarnem prostoru)
 - o proučevanje poselitve (v regionalnem prostoru)
 - o proučevanje kulturnih dobrin
- ideja sistematične arheološke karte, ki nastane na sistematičnem terenskem raziskovanju – landesaufnahme
- to iniciativo je najprej vpeljal A. Tode
- njegova ideja vzorčenja
- zahtevali so novo ureditev arheologije – ustanovitev regionalnih centrov
- zavedali so se lastnih omejitev in omejitve arheologije
- uspešni so predvsem v lokalnih in regionalnih ustanovah, ne pa na univerzi (ali antično ali Kossinovsko usmerjeni)
- v muzejih, predvsem v ti. Germani libri (brez Rima) – ni pisnih virov, prostor opazuješ ceotno – Kiekerbuschoco glavno izkopavanje: Buch pri Berlinu – izkopal celo prazgodovinsko vas (100 hiš)
- tu se veliko arheologov naučilo izkopavanj tipa velikih površin – to prenesejo v Anglijo
- ta arheologija ni bila atraktivna glede na najdbe, ni pomenila veliko za nacionalno zgodovino.

- Kossino zanima teritorij – zaseda ga neko ljudstvo, pleme
- uporabljal preveč preprosta orodja
- karta distribucije je bila zanj vodilna – distribucija vodilnih tipov mu pomeni »politično« zgodovinske teritorije

- vpliv Rätzla nanj – ideja kulturne province (jasna odslikava enonacionalne države v prazgodovino)
- migracije – njegova razlaga sprememb je zelo poenostavljena politično-vojaška zgodovina
 - o migracije so eno od standardov adaptacije na okolje
- v Angliji izrazito močna geografska antropologija
 - o zveza arheologije in geografije – zaradi stare izdaje Landeskunde
- arheologija se močno razvija s pomočjo razvoja historično geografijo

- v Angliji glavni antropogeograf
- Mackinder (1861-1947)
 - o Predstavi program geografije (utemelji jo v antropogeografskem smislu)
 - o Izrazit geografski determinizem
 - o Nasprotnik pomorski orientaciji VB
 - o Hanshoffer – sprejel njegovo doktrino in jo izrabil v nacizmu

Nosilni osebnosti geografske arheologije – najbolj pomembna šola v Angliji; diplomirala geografijo in arheologijo

O. G. S. Crawford (1886-1957)

- o Glavni inšpektor na uradu za kartografijo
- o Razvijal standarde za tiskanje arheoloških kart
- o Ustanovitelj in urednik Antiquity
- o Eden pionirjev aerofotografije
- o 1921 aerofotografska študija o Stonehangu
- o 1928 delo Pokrajina iz zraka
- o 1929 priročnik kako se rekognoscira iz zraka
- o kot arheolog objavlja članke – izrazito antropogeografsko – želi izločiti neko obdobje in ga geografsko preučiti
- o 1921 Človek in njegova preteklost

Cyril Fox (1882-1967)

- o centralna figura v britanski antropogeografiji že s svojim doktoratom – aplikacija Crawfordovih idej
 - analiza distribucije najdišč v posameznem okolju in jih primerja s klimo, vegetacijo
- o jasno definiral regionalno perspektivo – kulturna provinca orisana iz gradiva (problem: na gradivo vplivjo tudi drugi elementi)
- o pokazal, da je regija prava enota opazovanja – imamo relativno kompleten vzorec
- o regije določil na podlagi fizične geografije – 40km od centra
- o pedološka karta – sintezua vseh podatkov – vegetacije, klime, geologije
- o območje primarne poselitve – kronološko starejše – na golih tleh (ni gozda)
- o sekundarna poselitev – tam, kjer je gozd
- o dokazal, da od Br do Fe dobe izrazito poseljujejo primarno
- o sekundarna poselitev z Anglosasi
- o za poselitev v prazgodovini: dobra drenaža prsti, redkejša pogozdenost

- o ugotovi, da so se ljudje načeloma izogibali gozdu
 - o manjka družbena moč, ki je sposobna organizacije, melioracije terena
 - ni problem ali so tehnološko sposobni ali ne ampak ali je družbeni problem
 -
- A. Melih – pride do podobnih ugotovitev
 - o študije o melioraciji Barja
- Fox pokaže, da vsaka intervencija mora računati, da to pomeni investicijo, ki se bo začela izplačevati kasneje
- edina stvar, ki prisili v poselitev sekundarnih območij je demografija
- 1932 – The personality of Britain (njen vpliv na zavojevalce v prazgodovini in mlajši zgodovini)
 - o vidi se prehod na Blachovo idejo, vendar ni tako klasično antropogeografska
- poskuša uvesti zgodovinsko razlago v geografijo, ki naj bi vplivala na Britanijo (najbolj značilna poteza je ranljivost proti celine)
 - o to se kaže v invazijah iz celine v notranjost po rekah
 - o te so uspešne – vsi zavojevalci so prišli iz tehnološko bolj razvitih področij
 - ugodne razmere na vzhodu
- Britanija sestavljena iz dveh enot: višavja in nižavja
 - o poselitev zavojevalcev – substitucija kultur
 - o prihajalo do uniformnosti kulture
- v višavjih spajanje stare in nove kulture – absorbcija – ohranjanje kontinuitete
- osebnost Britanije je zaznamovala bipolarnost
- zgodovina se razvija na več ravneh
- ta šola je bila standardna šola za proučevanje domače arheologije – povezovala geografijo in antropologijo, pridruži se zgodovina
- po 2.sv.vojni v Nemčiji prečiščevanje zaradi nacionalnosti
- Siedlungsarchäologie
- nemška arheologija se zelo zaprla vase, ni sprejela novih teorij – postala bolj varna; bolj je temeljila na metodologiji, tipologiji, tehnologiji – ne pa problematizaciji arheoloških tem
- Archäologia geographica – ohranila v 50-ih visoko raven teoretske diskusije
- Raziskovali domet geografsko-kartografske metodologije – poselitev, razlogi za neko lokacijo
- Neha izhajati v 60-ih
- Nekateri nadaljujejo to delo
 - o Herbert Jankuhn (prevzel glavno vlogo poselitvene arheologije)
- Archäologie und Geschichte 1976
- Anführung in die Siedlungarcäologie 1977
- glavni rezultat je poselitev
 - je zlitina različnih načinov življenja
- za razumevanje moramo to razbiti na male lokacije oz. enote in nato narediti sintezo
- glavna ostane arheološka karta – distribucija najdišč
- razbijal naravoslovne vede
- poselitev ni dokončen proces, ni za vse enaka
- zanima ga način življenja, razumeti moramo kontekste (gospodarske, družbena slika poselitve)

- loči ga od ostalih strokovnjakov, da se odreče funkcionalizmu – tudi naselbinska arheologija mora uvesti kulturnozgodovinsko podobo
- ne razvija metod za kulturno analizo
- ni upošteval angleških prostorskih analiz (landscape archaeology) Clarka
 - o veliko bolj pod vplivom ekonomskega geografskega determinizma
- po njem postane vodilna figura J. Lünning – približa se ameriški novi arheologiji
- v Angliji se je to obdobje končalo s Foxom in Crawfordom

Graham Clarke

- zaslužen za razvoj ekološke arheologije
- terenske raziskave v East Angliji – bogati močvirnati predeli
- dokazal krčenje gozdov že pred časom sekundarne poselitve Crawforda in Foxa
- sistemsko arheološki pristop – dinamičnost in možnost vplivanja med človekom in okoljem
 - o uvedel pojma habitat in bion za preučevanje in razumevanje – preživetvena ekonomija
 - o v svoji študijah in svojem delu Archeology and Society 1939 – pretočni kanali – pretok sprememb v neki kulturi, družbi,... kaj se tudi drugje spremeni
 - o zveza nabave hrane s tipom hiše, religijo,...
 - o ekonomske osnove prazgodovinske Evrope (1952) – pokazal bolj natančno študijo
 - o najdišče Star carr – mezolitsko najdišče – kako je naselbina posledica cele vrste dogodkov
 - o ekonomska in ekološka analiza na mikro-regionalni ravni oz. na ravni posamezne naselbine
 - o je zagovornik funkcionalizma Radcliffa, Browna...
 - o pojavljala se je nova smer iz zgodovine – pristop, ki ga je razvil

William Hoskins

- The making of English landscape 1955
- pokrajine so kulturni artefakti, rezultat delovanja ljudi in zgodovine
- človek spremeni prostor v artefakt in se tega zaveda
- prostor je zgodovinska kategorija
- zanima, kako se pokrajina spreminja skozi zgodovino
- nobene krajine ne moremo dojeti iz geografskega vidika, dojamemo lahko s pomočjo duhovnih in simbolnih vsebin
- gre za empatijo (vživetje) – pogled skozi oči preteklosti (branje simfonije – ustrezna interpretacija)
- vpraša se po vplivu duhovnih elementov (moralnih vrednot) na okolje / prostor
- izjemno popularen pri lokalnih zgodovinarjih (vračanje k Landeskunde)
- The making... je ena od začetkov Landscape arheologije
- problem empatije – postopek, ki so ga že v 19.st. predlagali zgodovinarji in teoretiki
 - o problem s kom bi se identificirali v prostoru in pa konflikti v prostoru med ljudmi
- očitajo mu idealizacijo predindustrijskih pokrajin in konservativnost
- kritiki vpeljali konflikt v prostoru
- bil je eden glavnih strokovnjakov, ki so se začeli ukvarjati z raziskovanjem zapuščenih srednjeveških vasi
- 1952 ustanovljena posebna skupina – izkop v Woimpercyc
- na tem projektu so preizkusili celo vrsto novih tehnik izkopavanja

Berensdorf

- Lost villages in history
- History on the ground
- po vojni ni bilo enake smeri – v Angliji in ZDA so se menjale, v sr. Evropi pa jih ni zanimalo, bolj usmerjeno v kartografijo – v prvih 20-ih letih je bilo bolj obračunavanje s preteklostjo
- prostorska arheologija se je razvila na Z (Britanija, Skandinavija) do 80-ih
- po vojni se raziskovanja preselijo v ZDA (predvsem zaradi zlorab)
- ameriški arheologi so močno kritizirali izraz kultura (v Evropi pomenila etnično skupino)
- v ZDA so se naslonili na antropologijo, funkcionalizem in neofunkcionalizem – skušala sama oblikovati ideje
- kulture ni mogoče spoznati iz artefaktov
- v Evropi se ni spraševala, kakšni so donosi, ki ustvarjajo in uporabljajo artefakte
- velika napaka v Evropi, da iz nekega kontinuuma časa, prostora iztrga iz nekega konteksta in izdeluje neke klasifikacije (kontekst edina prava informacija)
- predlagali opazovalni pristop – opazovanje artefaktov v njihovem kontekstu
- iz tega ven je skočila naselbina – najbolj naravna kategorija
 - o religija, ekonomija, vsakdanje življenje, hierarhija
 - obstaja v preteklosti kot dejstvo in je arheološka enota
- opazovati je potrebno regionalno
- novi dosežki se izrazijo v mezo Ameriki – Inki, Azteki – država, obramba...

Gordon Willey

- v 40-ih, 50-ih vpelje novosti, ki so v 60-ih splošno uporabljene
- Dolina miru v Peruju
- vpeljal konceptne novosti – kaj in kako se opazuje
- napisal, kaj želi raziskovati – pokaže, da ni jasnega postopka
- koncept naselbinskega vzorca
 - o to je način, s katerim se je človek razprostrl po pokrajini
 - o logika poselitev
 - o bivališča in njihova razporeditev
 - o naselbine odražajo naravno okolje – je odličen pokazatelj naravnega okolja, odraža nivo tehnologije, interakcijo družbenega okolja, odražajo kontrolo skupnosti
 - odraža kulturni odnos do nečesa
 - o idejo je pridobil iz antropologije in geografije (oblikovala tipe poselitve)
 - o 1956 izide zbornik Settlement pattern in New World
 - o začetek naselbinske arheologije – settlement archaeology
 - zanimale so jih informacije o družbi, pa tudi funkcionalistične teorije, da bi prišlo do predloga Kwa Chi Chang, da bi ustanovili novo znanost – prazgodovinska sociologija – ta naj bi stopila na glavno mesto, ostale arheologije naj bi bile pomožne vede
 - o naselbine predstavljajo naravne prostore, s katerimi se ljudje identificirajo
 - o naselje presečišče ekonomije, kulture, individualnih in kolektivnih vzorcev vedenja in jih tudi materializira (gradnja zidu)
 - ustvarjajo kohezijo – javno delo občutek solidarnosti
 - o naselbinska arheologija skuša iti v družbeno analizo, jih ne zanima način življenja ampak sociološko življenje
 - kdo so bili

- kje in kdaj so se naselili
- kako in zakaj so se razvili
- arheologi se ukvarjajo predvsem s tema zadnjima vprašanjema
- Chang v arheološki naselbini videl skupnost, ki jo vidi antropolog
 - dobi idejo pri Eskimih
- pomanjkljivost – številne skupnosti, ki ne živijo samo v eni naselbini in naselbine, kjer je več skupnosti
- vprašanje, kaj je skupnost – Chang – še najmanjša ekonomska skupnost – največje število ljudi, ki živijo skupaj in se poznajo med seboj
- namenoma se je odrekel kompleksnejšim oblikam družbenih organizacij

Bruce Trigger

- naselbinska arheologija je najbolj uspešna, če preučuje : objekte, raven naselbine (družbene analize), raven regije – vse glavne dimenzije vzorca, nobena nima prednosti pred drugo
- preučevanje najstabilnejših dejavnikov
- kategorija države v arheologiji

William Sears

- 1968 Settlement archeology
- možni obliki držav : mestna in teritorialna
- samo dve družbeni sili sta zmožni mobilizirati družbeno moč – religija (elita, ki nadzira religiozno sfero, ima izjemno družbeno moč) – vojska (dejanski, namišljeni razlogi)
 - poudarjena kulturna mesta, izdelana hierarhija, velik ritualni center
 - organizirana sodna in davčna oblast okrog svetišč
 - izrazita uniformna materialna kultura
 - religija: tesno povezana s svečeniškim slojem
 - vojaška elita se polasti svečeništva
 - obe potrebujeta veliko ljudi – javno delo
 - okrog centra velika možnost nastanka mesta – konzumenta dobrin
 - potrebna velika moč oblasti, da jim prinašajo dobrine
 - posredovanje v trgovini
 - garancija miru
- naselbinska arheologija 60-ih pospešila razvoj družbene teorije
- močan konkurent novi arheologiji in jo popravlja
- nova arheologija je od 80-ih močno uporabljala naselbinsko arheologijo
- nova arheologija skušala uvesti celo vrsto novih konceptov n naselbinsko arheologijo
- kultura je namenjena temu, da integrira ljudi v okolje
- okolje je zunanje kulturi in obratno – dualnost
- to močno kritizirano s poprocesno arheologijo
- človek ne živi okolja ampak tako, da se obda s podobo okolja in v skladu s tem reagira (geografija to pozna že veliko prej)
- okolje podlaga človeku in od tega je odvisno, kako človek živi
- ločevanje med subjektom (človek) in objektom (okolje), oziroma med opazovalcem in opazovanim – zelo znanstveno – velika distanca (kasneje kritika humanistične)
- nova arheologija ni izoblikovala nove teorije krajine – uporabljajo izraz okolja; kultura = vedenje; opazljivo, zapisljivo,..., prav tako tudi okolje

- pomagala arheologiji očistiti nekatere snovi, ki so preveč intuitivne, nejasne, splošne,...

Binford

- kulturna geografija – ko govori o prostoru
- temeljna značilnost kulture, da integrira posameznika, ki opravlja različne aktivnosti na različnih lokacijah
- nova arheologija naselbine ni razumela kot privilegirane enote opazovanja, ampak samo kot eno od mnogih oblik integracije (ne pa tako, kot naselbinska arheologija)
- artefakt je singularna enota, kjer se zlijejo različne oblike kulture
- s tem poskušajo postaviti neko suho teorijo arheologije
- če naselbina, postavimo kot privilegirano, ker mislimo, da to najvišja enota oblike življenja
- to skušajo rešiti s sistemsko teorijo (kultura je lahko obstajala samo v fizičnem okolju, okolje je tisto, od koder izhajajo impulzi za spremembe)
- največji poudarek dajejo na tehnologijo (tehnomski artefakti so tisti, ki neposredno pokažejo na integracijo v okolje)
- socialno okolje je bilo reducirano na naravno okolje, ki določa pretok informacij
- Binford predlaga novo organizacijo opazovanja prostora v arheologiji – kulturno geografijo, kako naj se opazuje prostor na novoarheološki način – teorija kulturnih krogov – vsi kraji, ki so na drugi lokaciji kot »home base«, imajo določen pomen
- prvi koncentrični krog iz tabora
- »foraging radius« (nabiralniški radij) (6 milj, aktivnosti, ki se ukvarjajo z vsakdanjim življenjem)
- logistični radij: lokacije, kjer se ostaja dlje od enega dne, hodijo samo skupine ljudi (lovci)
- razširjeno področje: skupnost to področje pozna, vendar ga ne izkorišča vedno, ampak občasno, hodi se v skupinah
- »visiting zone«: skupnost tega ne pozna, hodi na obisk – informacije, poroke...
- distanca je glavni dejavnik, ki vpliva na okolje
- Binford uporablja nevtralne izraze
- teritorija v lovsko-nabiralniških skupnostih ne poznajo / se ga ne zavedajo, ampak na neke lokacije distribucija surovin
- kasnejše kritike – teritorij predstavljen kot podlaga, ki je lahko koristna ali pa ne
- prostor: kmetovalci preoblikujejo prostor, lovci in nabiralci- projelcija ideje v prostor, nimajo infrastrukture
- ta stroga znanstvenost zahtevala strogo disciplino in ekonomičnost podatkov – problem vzorčenja
- pristopi čim bolj jasni – načrtovanje
- vzorčenje
- najbolj logično pričakovati, da se kultura lahko zaznala na področju regije – na nas je, da razvijemo vzorčno strategijo, da lahko to prepoznamo
- predsodkovno vzorčenje – vzorčilo se je tam, kjer se je na podlagi dotedanjega znanja predvidevalo, da je tam, kjer je največja verjetnost – daje lažno zavajajočo sliko
- prešli so na prostor, kjer so ali niso arheološka najdišča – sistematični arheološki pregledi
- naključno vzorčenje – prišla v obzir tudi manjša najdišča
- sistematično vzorčenje – izberemo si določene celice

J. Müdler

- Sampling in archeology
- optimalna nabiralniška strategija (OFS) – združuje vzročno-posledične spremenljivke – kaj nabirajo, koliko, kako in kje
- vse skupnosti so uspešne
- ideja, da lahko iz OFS ugotovimo optimalno nacionalno vedenje (ljudje, ki težijo k zmanjšanju vložene energije (neto energija) in povečanju produkta)
- krize neke skupnosti se kažejo na manjši rodnosti in večji umrljivosti, boleznih – vse to vidno v neto energiji (cassing c???)
- koncept nosilnost krajine – povezuje kulturno teorijo s sistemsko
- v vsakem sistemu obstaja obnavljanje
- maksimalni strop
- logistični strop – prostor nudi možnost za razvoj do neke točke (logistični prag)
- sistem se začne samouravnava
- do nove tehnološke revolucije
- tehnologija je konstantna
- biomasa – materialna vrednost – koliko najdišč lahko najdemo
- nova arheologija nadaljuje zgodbo geografskega determinizma – dobi nov izraz – ekološki determinizem (človek je odvisen od ekosistemskih pogojev, ki jih je, hote ali ne, sam ustvaril)

K. Flennery

- zbornik Mesoamerican village 1976
- poskuša soočiti tradicionalno naselbinsko arheologijo in te novosti
- v 60-ih prevlada ekonomija nad ekologijo
- v tem kontekstu nastala prostorska arheologija (veže se na pristope nove geografije – družbene geografije, ki je razvijala geografske analize)

David Clarke

- 1977 Spatical Archeology
- predstavil in definiral prostorsko arheologijo – pridobivanje informacij v prostorskih razmerjih
- rezultati dejanja v preteklosti
- preučevanje pretoka in integracijskih aktivnosti v/med posameznimi strukturami, najdišči in najdišči surovin – na mikro (stavbe), semimakro (naselbine) in makro (regije) nivoju
- podal novo izhodišče, kjer vidiki arheologije niso povezani z okoljem, ampak z elementi (surovina, artefakt, grajene in deli grajenih oblik, poti, ležišča surovin, ljudje (edini aktivni element)) in razmerji med njimi
- so nenaključni produkti človekove odločitve
- odkrivamo jih s pomočjo teorij, ki nam omogočajo teoretizacijo prostora
- nova arheologija postavila ekosistemsko teorijo okolja
- Clark predlaga, da razmerja, ki jih opazujemo, imamo celo množico dobrih teorij okolja:
antropološke: modeliranje človekovega vedenja

ekonomske: uporabna na semimakro in makro nivoju – daje smisel; glavna predpostavka – človek je racionalno bitje, vse, kar počne, počne racionalno (zniževanje vlaganja in povečevanje dobička – Zipfrova teorija)

socialno-fizikalne: ideje gravitacije, atraktorjev – opisovanje vedenja ljudi v prostoru

statistično-matematične: entropija – iz enega dela sistema v drug del sistema lahko pridemo na več načinov; teorije igre - kockanje

- za predstavitev različnih oblik vedenja v okolju (so te ekonomske teorije)
- z večanjem populacije pojav hierarhije – bolj učinkovito izkoriščanje ekonomskih dobrin – pomnoževalni učinek / produkt človeških dejanj
- zaviralni učinek narave – paleoekonomska šola – metoda ekonomskega zajetja
- ta koncept je postavljen že v začetku 19.st.
- opazovanje arheologije in antropologije – kako skupnosti postavijo svoja naselja
- v zgodnjih družbah vsaka skupnost poskrbi iz lastnih virov za lastno preživetje
- ena preprosta poljedelska skupnost nujno potrebno količino za elementarno preživetje dobila eno uro hoje od bivališč
- bolj ko je tehnologija izpopolnjena, bliže so polja
- za lovsko-nabiralniške skupnosti je meja izplačljivosti 2 uri hoje stran od tabora (pozor – sezonski tabori!)
- tako dobimo pravi ekonomski prostor
- lahko delamo tipologijo najdišč
- izboljšava obdelave stroškovnih analiz
- v arheologiji največkrat karte distribucije intuitivne in subjektivne – se zgodi, da ne drži
- trije tipi distribucij:
 - klaster – obstaja močan atraktor
 - uniformne
 - naključne
- metoda najbližjega soseda
- za vsako piko izračunamo razdaljo; distanca D
- nato izračun povprečne razdalje
- \bar{D} (op.)
- gre za primerjanje naključnih povprečnih razdalj
- $\bar{D}(\text{nak}) = 0,5 \times \text{koren iz } A/N$ (A=prostor, N=število pik)
- koeficient
- $R = \bar{D}(\text{opaz}) / \bar{D}(\text{nak})$; vedno med 0 in 2,15
- če je $R = 1$ ali blizu – ne kaže tendence – naključno
- $R = 0-0,5$ – klasterska
- $R = 2,15$ – uniformna
- bolje, če imamo več distribucij in jih lahko primerjamo med seboj
- razlog je potrebno poiskati, imamo samo tendenco
- te analize sodijo k točkovnim analizam
- metoda Tisnovih elementov / poligon
- vplivno področje med dvema najdiščema se nahaja na $\frac{1}{2}$ poti med njima
- dajo prvo idejo delitve prostora
- sočasnost najdišč istega reda
- 1983 prvi uporabil Slapšak o meji teritorija Rodika

- ekonomska teorija je bolj posvečena družbenih sistemom
- obteženi Tisnov poligon – med neenakovrednimi najdišči (po ekonomski in politični moči, družbeno sta enaki)
- analiza hierarhije
- hierarhija omogoča pretok in nadzor pretoka dobrin, ljudi, energije
- hierarhija je zmnožek

Christaller

- teorija centralnih krajev
- centralni kraji v J Nemčiji
- kraje je razvrščal na podlagi storitev, ki jih ponuja nek kraj (več kot ima storitev, bolj je centralen – ima večjo gravitacijo)
- pokaže, da obstaja cela vrsta pravil, kako daleč so si posamezni centralni kraji
- osnovna ideja: prostorska produkcija človekovih dejanj je urejenost
lokacijske odločitve so takšne, da skušajo omejevati ovirajoče učinke razdalje (naselje blizu vode, polje)
načeloma vse lokacije dostopne, ena bolj druga manj
človekova poselitev teži h koncentriranju
- heksagonalni model – centralni kraji

- po Christallerju naj bi ljudje samo težili k taki ureditvi.
- centralni kraji – lahko pričakujemo dejanske velikosti – to nam omogoča analizo ranga
1.mesto: ~ 1
2.mesto: $\sim 1/2$
3.mesto: $\sim 1/3$
4.mesto: $\sim 1/4$
- primatni in avstralski tip
- po pravilu ranga – tiste organizacije, ki imajo za seboj stabilen razvoj
- ruski sistem izrazito centralizirana družba
- avstralski – federalni model – znotraj svoje države en center, ki je enakovreden drugemu centru
- večina teh metod deluje na osnovni predpostavki, da se ljudje vedejo racionalno

Hodder & Orton

- Special analysis in archeology
- v ozadju je ekonomska teorija in ne okolje ali kaj drugega
- s tem cel kup distribucij dobi neko logiko
- pogoste kritike postprocesne arheologije

- racionalno bitje: izraz evrocentralizma (postavljanje evropskih vrednost v center, številne družbe ne poznajo koncept dobička in se ne zavedajo racionalno)
 - prostor postavljen kot 3D geometrija (človek ne živi tako, kot si ga predstavlja – ustvarjanje podobe prostora)
 - prostorska arheologija je ta model prenesla v prazgodovino – mi prostor razumemo kot neko vrednoto
 - tradicionalne družbe – prostor kot medij, delo boga...
 - prostorska arheologija vpeljala celo vrsto eksaktnih dognanj in so včasih napačne
 - kot cilj vzročno-posledične
 - kritika: preveč poenostavljanja na ekonomsko teorijo in zanemarjanje humanističnosti
 - ni zgodovinska
 - kultura za svoj vzor modele iz industrijske dobe in jih preoblikovala in jih uporabila na družbah, ki niso poznale industrije
- Hodder po teh kritikah spreobrme
 - od 80-ih izraz krajine
 - kultura govori o osnovni in razširjeni ekonomiji in ne o čem drugem (konflikt o prostoru, prostor ni nevtralen, ampak je nabit s vsebino – predmeti, ljudje, ki mislijo in te misli vnašajo v prostor)
 - preoblikovanje »Spatial archeology« šele sredi 80-ih z novo generacijo arheologov – uporabljajo tudi humanistične vede
 - ponovno jo obudi GIS (najprej za opis okolja, težave pri simbolnih vlogah)
- današnja arheologija je eklektična
 - ne smemo reducirati prostora na ekonomske poligone
 - kapitalizem s svojimi dejavnostmi ruši klasične predstave o prostoru
 - današnja izkušnja s prostorom je, kaj delamo
 - standardni trend današnje družbe je, da čimveč pogodb začasnih
 - zmanjšanje stroškov infrastrukture in drugih
 - zmanjšanje lokacij, kjer se gibamo (delo ob domu)
 - zgubljanje občutka – urnik
 - zaradi fleksibilnosti pogodb so ljudje bolj mobilni (selitev za službo)
 - prizadeti so drugi – nepremičnine,...
 - številni arheologi so te modele dojemali za normalne, niso upoštevali, da so v predindustrijski družbi dojemali popolnoma drugače
 - v prostoru – prakse (potovanje dobrin, informacij, ljudi...)
 - pogosto se razlasti – grajenje, ločevanje na javno in zasebno
 - dominacija in kontrola prostora – prepovedani prostor
 - poveča se izražanje lastništva
 - delitev prostora – definicija za rekreacijo, parke, obrt,...
 - menja se percepcija prostora – močna je ideja zaviralnega učinka razdalje, spremembe v simbolnih prezentacijah prostora
 - v 80-ih v prostoru sprememba – pojav koncepta kraja, ki je bolj konkreten
 - deluje kot sprožilec asociacij, spomina, izkušenj
 - kraj postane točka, kjer se prostor in čas zlijeta v točko singularnosti
 - prostor je medij za izražanje moči

- že tloris pove, kje so prepovedani prostori
- prostor se deli na moški in ženski
- prostor je vedno arena konflikta in izkazovanja moči
- prostor ni enostaven, je lahko fragmentiran, lomljen in dekonstruiran (prvi to umetniki)
- filozofija – v 20-ih prostor ni več fizičen
- Heidegger – prostor obstaja samo zaradi razmerja do človeka – bit
- človek se sam sebe zaveda, če ne, ne bi obstajal
- zavedanje sveta se tiče prostora in časa
- stvari imajo neodvisne pozicije v prostoru, tja ga postavlja TUBIT– vedno je nekaj blizu ali daleč
- vedno nas skrbi
- tubit ustvarja razdalje, da pomislimo na nekaj, ustvarimo razdaljo (nanjo pomislimo, predmet postavimo predse)
- predel, krajina – domač prostor
- stvari se nahajajo samo zato, ker skrbimo zanje
- raz-daljevanje – narediti, da izgine razdalja
- nekaj postane predmet skrbi
- usmerjanje – delovanj, da določimo smer, od koder pride do nas
- ocenjevanje razdalj se dogaja relativno proti razdaljam, v katerih se zadržuje vsakdanji tubit
- to je v arheologijo prišlo v 80, 90-ih letih 20.st.
- v 90-ih nastanek arheološke krajine
- krajina ni prostor, ampak so poti, konkretni prostor v krajini, do katerih je odnos skrbi
- ljudje na krajino ne reagirajo neposredno, ampak preko konkretnih stvari v krajini v svoji skrbi do teh stvari
- če zberemo skrbi skupaj, dobimo svet

Tilley

- pokaže, da je prostor v predindustrijskih družbah popolnoma drugačen – humaniziran
- naš red v prostoru je urejen ekonomsko
- kraji so izbrani za določene potrebe, ker so te koristne za misliti
- vsako življenje s stvarmi je humaniziranje
- arheologija je morala reagirati na to
- v poprocesni arheologiji je nastalo veliko novih šol, katerim je bilo skupno to, da so kritizirali procesno in novo arheologijo
- namnožilo se je število študij: B. Bendl – Nevidne pokrajine (arheološke migracije)
- sistematizacija se je zgodila konec 90-ih – najprej Unesco

Ashmore & Knapp

- sama ideja krajine je evropski izum zadnjih 200, 300 let
- danes trije tipi krajine
- konstruirana: zaradi človekovega dela v prostoru, rezultat vsakdanjega življenja

konceptualizirana: omogočajo kreacijo različnih slik in prostorov; »dreaming track« v Avstraliji

zamišljena / fiktivna: mentalne slike ali projekcije, emocionalne nekega duhovnega ideala ali vrednosti; v širšem smislu to velja za vse konstruirane in konceptualizirane krajine

- štiri glavne krajine:

materialni arhiv spomina: spomin na nastanek, mitologija, vedno je na razpolago skupnosti, je neizčrpen in se vedno dopolnjuje z novimi predstavami in izkušnjami, človeški spomin ne črpa iz tega ampak se ad hoc konstruira okoli nje

krajina kot identiteta: identifikacija človeka s prostorom, cikli dajejo občutek varnosti, je konstantna skozi vsakdanje življenje, toplivi spomeniki

kot izraz družbenega reda: vsaka kolektivna identiteta je povezana s konkretnih družbenim redom in redom stvari

kot mediji transformacije: vsak kraj je v konstantni preobrazbi, spreminjajo se možne prakse, vsebuje veliko diahronih dimenzij ki se spreminjajo

Kakšna je epistemologija?

humanistična

znanstvena, naravoslovno-tehniška

Empatija – vživetje – tehnika, ki so jo predlagali zgodovinarji sredi 19.st.

Dreusen

- predlagal delitev
- gre za dve vrsti spoznanj
- v naravoslovnih: razlage, natančno ugotoviti vzročno-posledična razmerja, iz njih lahko pripovedujemo,
- humanistične vede: cilj preučevanja je človek, vedno smo o situaciji da govorimosami o sebi, problemi objektivnosti – to moramo vzeti kot izhodišče
- Dreusel predlagal razumetje (Verstehung) – cilj je del analitika (iz tega se je razvila hermanentika – razumevanje je povezano z našim življenjskim izkustvom)
- raziskovanje o ljudeh je vedno raziskovanje samega sebe
- katera je boljša – obe pripeljeta do istega cilja

- od trenutka, ko je nek tekst zapisan, se izgubi zveza med avtorjem in izdelkom in preneha avtorjeva odgovornost do teksta (avtor ni odgovoren za branje teksta) – ne obstaja ena sama interpretacija materialne kulture
- danes – če opazujemo nek prostor je vendar pomembno, da smo v tem prostoru (prostor postane domač, blizu)
- razumevanje zahteva, da v znanosti ne sme biti ene temeljne teorije
- humanistične vede – vse teorije so dobre, slabe so tiste, ki omejujejo druge
- katera je prava – dokaz v diskurzu
- dve neodvisni spremenljivki v antropologiji: okolje in »Folksgeist«
- humanistična veda je konkretna – ni nujno, da so te študije primerljive
- univerzalnost se umika
- danes je prepuščeno, da se vsak lahko odloči za svoj način – vendar odgovorno
- danes več konkurenčnih teorij krajin
- hkrati se razvija prostorska arheologija (GIS)

- ne moremo danes dati prednosti eni ali drugi
- eni v tem vidijo krizo – ne ve se, kam se gre
- drugi, da je to dobro – spopad / konflikt med teorijami – vzpodbujajo nove
- uspela je, da se je ustvarila nova oblika dediščine – krajinske dediščine